

Ocena

rozprawy doktorskiej p. mgr Akylaj Abylkadyr kyzy pt. *Postrzeganie Kirgizów i kirgiskiego świata.*

Na podstawie nazw kirgiskich realiów i relacji z podróży napisanej pod opieką naukową

p. prof. dr hab. Jolanty Tambor

Przedstawiona do oceny rozprawa liczy 147 stron wydruku komputerowego i składa się ze wstępu (s. 5-7), sześciu rozdziałów merytorycznych (s. 8-136), zakończenia (s. 137-138), bibliografii (s. 139-145) oraz streszczeń w języku polskim i angielskim (s. 146-147).

I. Uwagi ogólne

Doktorantka podjęła atrakcyjny temat, dający możliwość pokazania specyfiki egzotycznego dla Polaka kraju, należącego do innego kręgu kulturowego, z racji położenia geograficznego i uwarunkowań historyczno-politycznych znanego bliżej tylko niewielkiej grupie zainteresowanych i posługującego się językiem należącym do zupełnie innej rodziny niż języki słowiańskie. Również koczowniczy styl życia Kirgizów odcisnął w przeszłości specyficzne piętno nie tylko na kulturze, lecz także na kształtowaniu swoistego kanonu wartości.

Struktura rozprawy jest logiczna i spójna. We wstępie Autorka formułuje cel pracy, którym jest „wskazanie, analiza i interpretacja faktów i zjawisk, budzących zainteresowanie nie tylko językoznawców, lecz także socjologów, kulturoznawców i politologów”, a także „chęć przedstawienia wiedzy o (...) kraju, jego historii i kulturze oraz zaprezentowanie prawdziwego obrazu Kirgistanu, który jest mało znany w Polsce” (s. 5). Doktorantka wychodzi słusznie od przedstawienia w rozdziale I genezy państwowości i historii Kirgistanu jako źródła tradycji i kultury. Omawia źródła historyczne, wskazujące na kształtowanie się państwowości Kirgizów w bardzo odległych czasach i utworzenie tego państwa już w VI w., by w XIII w. ulec dominacji Mongołów. Wspomina o walkach plemiennych, typowych dla tego regionu, i stopniowej dominacji Rosji, aż po czasy rusyfikacji i akcji przesiedleńczych w okresie Związku Radzieckiego, a następnie o powolnej odnowie po rozpadzie ZSRR. Te konteksty historyczne są istotnym elementem kształtowania się kultury współczesnego Kirgistanu, związanego z procesami asymilacji i ścierania się wielu kultur. Pani Akylaj Abylkadyr kyzy przedstawia również proces folkloryzacji kultury kirgiskiej, ograniczanej do pamiątek i imprez dla turystów.

W rozdziale II Autorka skupia się na omówieniu podobieństw i różnic między Kirgistanem i Kazachstanem jako krajami sąsiadującymi ze sobą i mającymi wspólną przeszłość. Wskazuje na

wspólne elementy, łączące obydwie narody, do których zalicza wyznanie, etnogenezę oraz przejście w pewnym momencie historii na osiadły tryb życia. Przedstawia trzy teorie powstania narodu kirgiskiego oraz hipotezy kształtowania się nazwy *Kirgiz*. Przytacza również podobieństwa i różnice między językiem kirgiskim a kaukaskim, wskazuje dialekty tych języków i ich rolę w życiu publicznym oraz różnice w zakresie alfabetów. Rozdział zamykają badania własne Autorki na temat znajomości przez Polaków podstawowych danych geograficznych Kirgistanu (położenie, stolica), używanego języka i innych interesujących ją elementów.

Interesujące są rozważania Autorki w rozdziale III o nazwach własnych w języku kirgiskim i ich roli w spełnianiu identyfikacyjnej funkcji języka. Doktorantka ukazuje specyfikę procesu tworzenia imion i nazwisk kirgiskich na tle polskiej literatury onomastycznej, zwłaszcza opracowań M. Karasia, S. Rosponda i Cz. Kosyła. Jej spostrzeżenia są wkładem Autorki do ujęć zarówno onomastycznych, jaki i kulturoznawczych.

Krótki rozdział IV zawiera przytoczenie obrazu Kirgistanu i Kirgiza w polskim piśmiennictwie, zwłaszcza podróżniczym. Autorka wykorzystuje tu książki: C. Kościelniaka *Frunze w meczecie*, R. Kapuścińskiego *Kirgiz schodzi z konia*, J. Taylera *Między Moskwą a Pakistanem*, wskazując na błędy merytoryczne w zakresie tłumaczenia nazewnictwa elementów kultury kirgiskiej na język polski i przedstawiania poszczególnych rytuałów kultury, koryguje też pisownię imion, nazw i poszczególnych realiów.

W rozdziale V Doktorantka analizuje wybrane realia kulturowe Kirgistanu, w aspekcie zarówno ich przekazu, jak i prób adaptacji nazw do języka polskiego. Skupia się głównie na realiach dotyczących kuchni, ale też omawia rytuały związane z pogrzebem, narodzinami dziecka i ślubem.

W rozdziale VI Autorka rozważa problem tożsamości narodowej w postradzieckim Kirgistanie. Na uwagę zasługują Jej konstatacje na temat pojęć *naród* i *etnos*, *tożsamość* i *identyfikacja*, w których Doktorantka wykazuje się znajomością słowników języka polskiego, literatury przedmiotu i umiejętnością referowania zagadnień o niuansach teoretycznych. Na tle procesów historycznych przedstawia zróżnicowanie północy i południa Kirgistanu w aspekcie kulturowym i gospodarczym, zagrożenia związane z napięciami między dominującym islamem a innymi religiami, zwłaszcza prawosławiem. Pokazuje też proces restauracji kirgiskiej kultury na tle powolnej demokratyzacji życia w Kirgistanie.

Oceniając ogólnie rozprawę stwierdzam, że Doktorantka zrealizowała założony cel pracy, pokazując szereg faktów, zjawisk i procesów w Kirgistanie, nieznanymi ogółowi Polaków. Interesujące z językoznawczego punktu widzenia są dane z zakresu onomastyki, zwłaszcza

nazewnictwa osobowego, piśmiennictwa krajów tego regionu, należących przecież do innej niż nasza rodziny językowej. Tu należy też podkreślić omówienie problemu kształtowania się tożsamości narodowej/etnicznej Kirgizów w specyficznych warunkach geo- i historyczno-politycznych.

Praca napisana jest poprawną polszczyzną, z zachowaniem cech stylu naukowego, co dla Doktorantki, dla której język polski jest trzecim językiem, stanowi osiągnięcie godne uwagi.

II. Uwagi szczegółowe

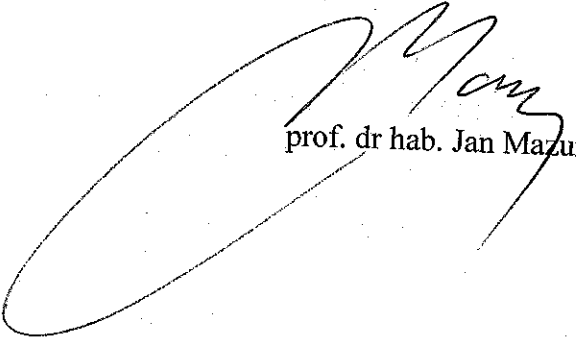
W każdej prawie pracy naukowej znajdują się mniejsze lub większe potknięcia czy elementy dyskusyjne. Takie występują również w ocenianej pracy p. mgr Akylaj Abylkadyr kyzy. Do obowiązków recenzenta należy ich wskazanie, dlatego też zwrócę uwagę na najważniejsze z nich.

1. Szkoda, że Doktorantka nie pokusiła się o rozszerzenie swoich badań na temat znajomości realiów Kirgistanu o choćby jedną uczelnię z innego regionu Polski. Dobrze by było sprawdzić tę wiedzę u studentów różnych kierunków, takich jak geografia, kulturoznawstwo, historia, politologia i porównać je z zaprezentowanymi w rozprawie wynikami.
2. Niektóre omawiane w pracy elementy należą do uniwersaliów kulturowych i przydałoby się wskazać na tego typu zjawiska i procesy także w kulturze Słowian (dotyczy to na przykład mechanizmów nadawania imion) i przypomnieć znane nam z *Bulli gnieźnieńskiej* imiona ze świata przyrody, a także słowiańskie imiona dwuczłonowe, zawierające życzenia rodziców dla dziecka, prośby czy elementy dziękczynne do Boga, np. *Kwiatek, Bożydar, Bogumiła, Sławomir*, nawiązujące do opisywanych przez Doktorantkę sposobów tworzenia imion.
3. Podobne elementy można odnaleźć w innych dziedzinach życia. Tak na przykład zmiana nakrycia głowy panny młodej po ślubie przypomina nasze oczepiny, przeciąganie sznura przez drogę i blokowanie dla okupu przejazdu orszaku pana młodego przywodzi na myśl nasze bramy wjazdowe z zagradzającą panu młodemu przejazd wstęgą, usuwaną po zapłaceniu okupu.
4. Autorka pisze o wadze niektórych kolorów w kulturze Kirgistanu, zwłaszcza kolorów czerwonego, czarnego i białego. Są to też kolory bardzo ważne dla kultury słowiańskiej; ich semantykę omawia prof. R. Tokarski w swojej książce *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie*. Pracy tej nie uwzględniła Autorka ocenianej rozprawy.
5. Podobnie jest z niektórymi zachowaniami, wynikającymi z uniwersaliów kulturowych, np. szacunek dla gościa, szacunek dla starszych / najstarszych i związane z tym rytuały.

6. Dobrze by było podać datę powstania kroniki Sima Qiana, w której znajdują się pierwsze wzmianki o Kirgizach. W przypisie 1 na s. 9 Autorka podaje jedynie, że dzieło to obejmuje okres dwu tysięcy lat historii, ale nie podaje ram czasowych.
7. Pewne elementy z rozdziału VI należałoby przenieść do rozdziału II, podrozdziału 2.7, zatytułowanego *Naród a etnos – północ i południe*, w którym nie ma żadnej informacji dotyczącej rozumienia tych terminów.
8. Jeszcze jedna uwaga techniczna. Numeracja rozdziałów w spisie treści jest arabska, w pracy zaś część rozdziałów ma numerację rzymską (I, III, IV, V), część arabską (2, 6). Nie zgadza się również numeracja stron rozdziału I (w spisie treści s. 8-28, w tekście rozprawy s. 8-33).
9. W pracy dostrzegłem także niewiele literówek, z których najważniejsze wkradły się do nazwisk, np. „A. Kłosowska” zamiast „A. Kłoskowska” (tak też w bibliografii). Zdarzają się również krótsze i dłuższe powtórzenia, zwłaszcza dotyczące historii Kirgistanu, warunków geopolitycznych, gościnności Kirgizów i eposie *Manas*.

Konkluzja

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska p. mgr Akylaj Abylkadyr kyzy pt. *Postrzeżenie Kirgizów i kirgiskiego świata. Na podstawie nazw kirgiskich realiów i relacji z podróży*, mimo pewnego niedosytu, jest rozprawą ważną dla językoznawstwa, etnolingwistyki i kulturoznawstwa, tak pod względem merytorycznym, jak i naukowym, zwłaszcza w zakresie onomastyki, semantyki nazw i procesów unifikacji i folkloryzacji kultury, i jako taka spełnia, w moim przekonaniu, warunki Ustawy. W związku z powyższym zwracam się do Wysokiej Rady Instytutu Językoznawstwa Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Śląskiego o dopuszczenie p. mgr Akylaj Abylkadyr kyzy do publicznej obrony tej rozprawy.

prof. dr hab. Jan Mazur